

ГАЛАКТИКА ДРУКОВАНОГО СЛОВА **(до 500-річчя засновника друкарства на Україні Івана Федоровича)**

“Спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог!” Інтерпретуючи цей біблійний вислів можемо сказати: “Спочатку було Слово мовлене, тоді Слово стало писане, з часом Слово стало друковане...” Тут ставимо три крапки.

Поява писаного, а з часом друкованого слова в світовій історії розвитку людства можна порівняти хіба що з Новим завітом. Аудіотактильне сприйняття світу і спілкування в племінній культурі поступилося візуальному сприйняттю і візуальній культурі.

Появу першої абетки, яка з’явилася на світ неможливо переоцінити її значущості для цивілізації. Письмо і книга зробили з нас людей мислячих і раціональних. Папірус і книга спричинили виникненню зовсім несподіваного нового середовища ім’я якому “нація”. В сою чергу друковані книги сформували, очистили і увіковічили мову з часу племінної культури до сучасної інтерпритації цього терміну.

Написане слово на відміну від мовленого зберігає пам’ять, зміст висловленого і дає можливість розповсюдити інформацію в просторі і часі.

Історики майже не досліджують доби усної суспільної організації тому, що неписьменне суспільство залишило нам дуже мізерну інформацію, тому стародавнє економічне життя представляється нам вкрай примітивним і спрощеним.

Ще більш революційний вибух відбувся з появою друкованого слова і друкованої книги. Рукописні книги були у вжитку декілька століть і відіграли надзвичайно велику роль у розвитку світової культури. В основному рукописні книги були по змісті релігійного характеру, незначна частина була навчального змісту.

Орфографічні стандарти (чи правила) не канонізувались, граматична правильність не була загальновизнаною нормою. Переписувачі книг часто були люди малограмотні або неписьменні. При перемальовуванні літер допускали багато помилок, які інколи змінювали зміст написаного. Рукописні книги, як правило, читались голосно для багатьох присутніх, текст сприймався на слух, а не візуально, тому зміст написаного сприймався завдяки риторичним здібностям декламатора.

Ширина прірви між добою рукопису і добою друку неосяжна.

Друкована книга породила мовчазне читання і індивідуальне сприйняття змісту написаного. Мовні слова формувались у свідомості від візуально сприйнятих літер.

Після темноти середньовіччя поява друкованої книги посприяла неймовірно швидкому розвитку промисловості, сформувалась система освіти, відбулось велике розширення ремісницького періоду, встановлювались тісні зв’язки між окремими народами і країнами.

Виникнення книгодрукування сприяло тому, що наука і освіта поступово втрачали релігійний характер і ставали більш світськими. В кінці XV на початку XVII ст. поряд з релігійними книгами часто почали з’являтися книги освітянські (букварі, граматики), наукові трактати, що пояснювали хімічні, фізичні, механічні явища тощо.

Тут доречно буде сказати, що першою друкованою книгою українського автора була надрукована у Римі книжка під назвою: “Прогностичні міркування щодо поточного 1483 року магістра Георгія Дрогобича з Русі, доктора філософії і медицини”.

Звертаю вашу увагу на слова “поточного 1483 року...” – це якихось 40 років після появи 42 рядкової Біблії Гутенберга.

Появу постійного книгодрукування в Європі ми завдячуємо таким історичним особам: Лаврентію Костеру, Іоану Гутенбергу, Швайнольту Феоло, Франціску Скорині, Івану Федоровичу (Федорову).

Постійне книгодрукування в Європі появилось не в одночасі, йому передували невеликі друкарні, які використовували ксилографічні гравійовані друкарські форми, а також виготовляли друковані аркуші, що не зшивалися в окремі книги.

Це друкарня Костера в місті Гарлемі (Голландія).

Маруша Нефедьев – російський умелец заснував по указанію царя Івана IV першу в Москві печатню.

Степан Дропан який згідно з архівними документами в 50-х роках XVI ст. подарував Онуфрієвському монастиреві у Львові друкарню, та інші невідомі нам талановиті ремісники, які виготовляли друкарські верстати і головне відливали літери без яких неможливо сформувати текст.

Відливка літер на той час була виключно прецензійною технологією, що вимагала високої точності навіть з огляду сьгоднішньої механіки. (Ріст шрифту і чистота поверхні очка літер).

Треба віддати належне пам'яті великого громадянина “руських” земель Франциску (Георгію) Скорині. Після закінчення Краківського університету в 1506 р. Скорина прибув в Італію (м. Падуя), де в Падуанському університеті студіював медицину. Повернувшись на свої рідні білоруські землі Скорина надумався перекласти Біблію на тодішню церковно-слав'янську мову спільну в той час для українців і білорусів. Задумав не тільки перекласти а й видрукувати всі біблійні книжки зрозумілою мовою східних слов'ян. На той час в українців вже були у вжитку книжки перекладені на церковно-слов'янську мову і надруковані кирилицею в друкарні Швайнольта Феола (1491 р.) в Кракові. Але цих книжок було вкрай недостатньо. Праця Скорини мала велике наслідування. Друкарство скоро розійшлося по всіх східно-слов'янських землях. Появилися друкарні в Москві, Вільні, Львові, Острозі, Заблудові, Могильові та інших монастирських містах.

При шанування пам'яті інших зачинателів друкарства в Європі найближчим і найріднішим для нас є Іван Федорович (Федоров). Я називаю прізвище Федорович тому, що за час його перебування у Львові і на українських землях він носив це ім'я і прізвище, це підтверджують усі архівні документи у Львові. Це прізвище вигравійоване на його фамільному гербі, який він видруковував у своїх книжках і прізвище Федорович написано на його надгробній плиті.

Повертаючись із Москви, після надрукування там знаменитого “Апостола” в 1564 р. і “Часовника” в 1565 р. через Вільно і Заблудів Іван Федорович в 1572 р. прибуває до Львова. Тут він закладає або відновлює занедбану друкарню, доля якій судилася стати початком постійного українського друкарства. В цім і полягає велике значення Івана Федоровича в історії нашої культури.

Видатний український вчений професор Огієнко Іван Іванович у своїй фундаментальній роботі “Історія українського друкарства” сказав: “Хведорович не був звичайним собі друкарем – він перший заклав нам постійне друкарство у

Львові та Острозі, він був таким мужем, що започаткував нам вже новочасну добу української культури”.

І як часто буває, що великі люди за життя свого не мають загального визнання своїх заслуг і стають великими лише по смерті. Так сталося і з Іваном Федоровичем.

Після вимушеного від'їзду з Москви він прибуває у Вільно разом з сім'єю і вірним своїм помічником Петром Мстиславцем. У Вільно І.Федорович зустрічається з гетьманом великого князівства Литовського Григорієм Олександровичем Ходкевичем який “изобретох себе в деле друкарском людей наученых Ивана Федоровича Москвитина да Петра Мстиславца” відправляє цих друкарів до свого родинного міста Заблудова.

В Заблудові І.Федорович і Петро Мстиславец друкують (видають) Євангеліє учительное (1569 р.) і Псалтирь (1570 р.).

В останні роки життя в зв'язку з поважним віком гетьман Хоткевич перестав приділяти увагу друкарській справі. Від Федоровича відходить і П.Мстиславец. І він приймає рішення переїхати до Львова.

“Иван друкар помыслил был болше книг ремесла своего друкарского на церквам святым розмаитых для хвалы божеи а науки православным християнам выдати на що зближился был, зо всеми верстати своими, до места славного Львова”.

У Львові та в Острозі Іван Федорович “видав” ще 7 книг в т. числі знаменитий “Апостол” (1574 р.), “Буквар” (1575 р.) і “Острозьку біблію” (1581 р.) – шедевр українського і світового друкарства.

Таким чином із 11 надрукованих книг І.Федоровичем на Україні створено 7. Дві в Москві і дві з Заблудові (Білорусія).

Можемо вважати, що його найпродуктивніше творче життя пройшло у нас на Україні. Помер І.Федорович у Львові 5 грудня 1583 р. Захоронений на подвір'ї Онуфревського монастиря у Львові.

Друковані видання служать світовій цивілізації вже більше 5-и століть і є основним засобом розповсюдження інформації.

Основним носієм інформації була і є друкарська форма і відповідно множина виготовлених з неї копій.

В другій половині ХХ ст. появилася новий термін — “неречовий носій інформації”, або “віртуальне зображення” під яким розуміється електронний засіб довготривалого збереження інформації. Відкриття цього явища швидко увійшло у видавничу сферу. Появились нові терміни “електронна книжка”, “цифрове видання” тощо. Твердження про те, що друковане видання завершує своє існування і на зміну приходить комп'ютер набирає широкого розголосу і поступово входить в практику.

Інтернет з революційною швидкістю увійшов в інформаційну сферу, та й в інші сфери суспільного, економічного і культурного життя людства.

Широке застосування електронних засобів інформації помилково вважається більш доступним і значно дешевим. Контраргументом безоплатності електронних видань є високі затрати на придбання технологічного обладнання, програмного забезпечення і кваліфікаційна підготовка виробників і користувачів. Проблемним стає питання авторського права в електронній книжності. Міжнародна угода щодо боротьби з порушниками авторських прав в Інтернеті ще не набула широкого визнання. Важливим фактором правового успіху електронного видавництва є

моральна свідомість читачів. Маючи змогу безкоштовно вилучити з Інтернету наукову, технічну чи соціальну інформацію, користувач може надсилати автору винагороду лише з доброї волі.

Стратегічною альтернативою друкованим виданням є обмеження можливостей видавництва у зв'язку з оцифровуванням бібліотечних фондів і зміною умов суспільного їх використання.

У зв'язку з цим актуальним сьогодні є державне врегулювання доцільності вільного доступу до історичних документів, довідкових надбань, наукових винаходів тощо.

Захисники непорушності авторського права розглядають питання вільного доступу до інформації надто радикально. Разом з тим новітні тенденції розширяють інформаційні можливості у сфері освіти, науки і культури. Жорстке врегулювання таких можливостей теж крайня міра.

Як показують прогнози в недалекому майбутньому можливості друкованої книги, як джерела інформації суттєво обмежаться. Інтернет-інформація більш мобільна. Однак друкована книга як твір мистецтва і як продукт по відношенню до тривалості людського життя є вічний, постраждає не багато, а в окремих випадках здобуде нові шанси.

Телевізійний та інтернетний взрив останніх років хоч і привів до перерозподілу інформаційних засобів і використання вільного часу у різних категорій населення, але не понизив потребу в читанні. Навіть у високорозвинених країнах де освіта і культура здійснюється і розвивається систематично, користувачів електронних засобів інформації значно менше ніж людей просто грамотних і любителів щоденного масового читання.